

TÄNK OM BJÖRNEN ÄR SOLEN, OCH SOLEN ÄR BJÖRNEN WHAT IF THE BEAR IS THE SUN, AND THE SUN IS THE BEAR

Johan Deurell

"När jag arbetar följer jag med den rörelse som uppstår i ateljén. Material, tankar och former tillåts på så vis expandera bortom mig. Under den senaste tiden har solen klivit in i min värld; som en symbol och den självklara källan till rörelse och energi, utan vilken var sig tankar eller ting blir till"

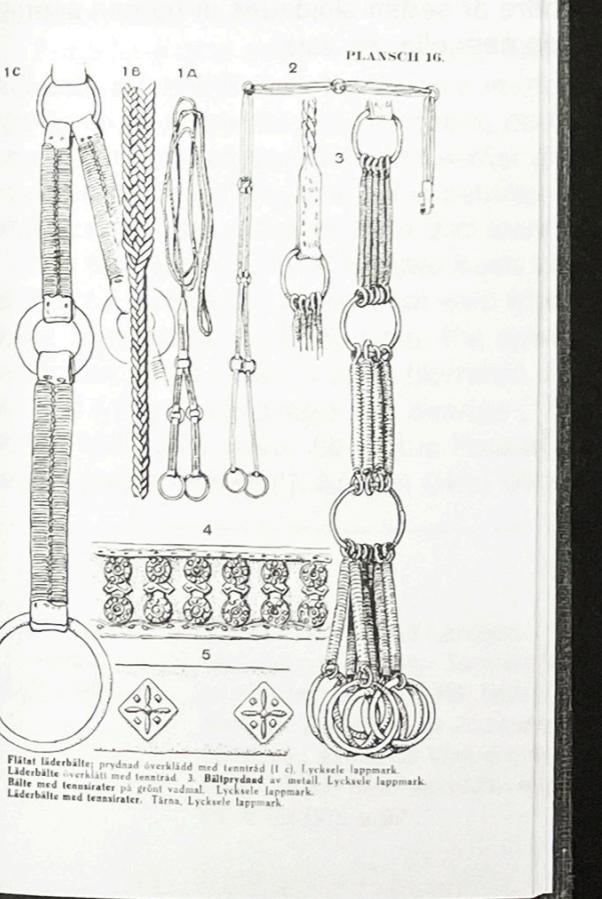
— Olof Marsja, 2021

För någon generation sedan, då Sápmi i mångt och mycket var ett självförsörjande samhälle, var *duodji* kopplat till livets nödvändigheter. Materialen kom från naturen, från villebråden som jagades och renarna som hölls, från skogen och sjöarna. Ett samiskt hantverk för en samisk kontext, som blev till vardagsföremål, kläder och köksredskap, eller utrustningen som behövdes för fisket, jakten och renhållningen. Det var inte ovanligt att föremål hade såväl praktiska som ceremoniella funktioner.¹ Den samiska konsthantverkstraditionen är, som allt mänskligt skapande, en transkulturell och transhistorisk företeelse som förändrats i takt med sin omgivning. Historiskt sett så migrerade material, bilder, tekniker och typologier mellan samerna och kolonialisterna och missionärerna. Idag kan man förstå *duodji* som en aktivitet och en idé.

"When I'm working, I join in with the movement that occurs in the studio. Doing so means that materials, thoughts and forms are allowed to expand beyond me. Recently, the sun has climbed into my world, as a symbol and as the undoubtedly source of movement and energy, without which neither thoughts nor objects arise."

— Olof Marsja, 2021

A generation or so ago, when Sápmi was in many respects a self-sufficient society, *duodji* was connected to life's necessities. The materials came from nature, from the animals that were hunted and the reindeer that were kept, from the forests and the lakes. A Sami craft for a Sami context, things that became everyday objects — clothes and kitchen utensils, or equipment needed for fishing, hunting and reindeer herding. It was not unusual for an object to have both practical and ceremonial uses.¹ Like all human creative activity, the Sami craft tradition is a transcultural, transhistoric phenomenon that has changed with the times. Historically, materials, images, techniques and typologies migrated between the Sami, colonists and missionaries. Today, *duodji* can be understood as both an activity and an idea.

Gjutform för Olof Marjas björnhuvuden i glas. Casting mould for Olof Marsja's bear heads in glass

Känslan av att befina sig med endera foten i två olika världar, men inte känna sig riktigt hemma i någon, är någonting som konstnären Olof Marjsa har tagit fast vid. För honom är mellanförskapet både en praktisk metod och ett teoretiskt ramverk. Genom ett materialdrivet undersökande, där samiska hantverkstraditioner och globala industriprocesser omformuleras till skulpturala uttryck, väcker hans verk frågor om identitet, myter och berättelser. På så sätt befinner sig hans konstnärschap i flera gränsländer: det mellan hantverk och industri, det mellan Sápmi och Sverige, det mellan nu och då. Gränslandet är en värld utan tydliga motsatsförhållanden, där företeelser infiltrerar och pollineras varandra i ett evigt kretslopp.

Installationen *Tänk om Björnen är solen, och solen är björnen* (2021) lånar sin komposition från det samiska bältesgehänget, en slags nyckelring från vilken allehanda verktyg hänger i snoddar. Gehänget är designad för ett liv i rörelse, men representerar också ett mikrokosmos av tekniker-nas, materialens och idéernas migration. Verkets mittpunkt är en stor, industritillverkad ring i vatten-skuren metall — en visuell referens till rosfönsteren i kyrkorna som svenskarna byggde, en materiell påminnelse om malmen som motiverade deras närväro i Sápmi. Från ringen löper färgglada linor

The sensation of finding oneself with each foot in a different world, without truly feeling at home in either, is something artist Olof Marjsa has brought into his work. For him, this feeling of being between two cultures is both a practical method and a theoretical framework. Through material-based research, in which Sami craft traditions and global industrial processes are reformulated into sculptural expression, his work raises questions about identity, myths and stories. As such, his art exists in the borderlands: between craft and industry, between Sápmi and Sweden, between then and now. The borderland is a world without clear contradictions, where phenomena infiltrate and pollinate one another in an endless cycle.

The installation, *What if the bear is the sun, and the sun is the bear* (2021), borrows its composition from the Sami belt ring, a kind of keyring from which all kinds of tools hang on twines. The ring is designed for a life in motion, but it is also a microcosm of the migration of technology, material and ideas. The centrepiece is a large, industrially made ring in water-jet cut metal — a visual reference to the rose windows in the churches built by Swedes, and a material reference to the iron ore that motivated their presence in Sápmi.

¹ Gunvor Guttorm, 'Duodji and its Stories' in: Katya García-Antón (ed.), *Let the River Flow: An Indigenous Uprising and its Legacy in Art, Ecology and Politics*, Amsterdam: Valiz (2020), pp.255–257

² En öppen samisk släde eller pulka för transporter vintertid med ren som dragdjur. An open Sami sled or sleigh for transport in winter, pulled by reindeer.

³ 'Björnen' available from www.samerna.se [2021-09-06]

i polystyren, färgkodade efter lassona renhållarna använder under olika årstider, som kopplar samman mittpunkten med tre kroppar. Kropparna är björnar. Deras bröstkorgar är ackjor², deras pälsar är renfällar, deras huvuden är glas. De tre björnarna är på väg någonstans, men var?

Det finns många berättelser och myter om björnen i samisk kultur. Den mest kända handlar om en kvinna som fördrivs ut i vildmarken av sina tre elaka bröder. I skogen faller hon ner i ett ide, där hon förälskar sig i björnen som bor där. De gifter sig och får en son. När björnen blir gammal låter han sin frus bröder döda honom. Björnen har först ihjäl de två äldsta och elakaste bröderna, för att sedan låta den yngste brodern släcka hans liv. I berättelsen har björnen en ring fäst vid sin panna.³ Ringen kom att bli en symbol kopplad till björnjakten: kvinnorna skulle först skåda de återvändande jägarna genom en ring, annars kunde björnarnas folk söka hämnd.

Just cirkeln och ringen är återkommande i den samiska kulturen: den är basen på kåtan, formen på rengärdet och schamanens trumma. Flaggans cirkelmotiv är inspirerat av schamanens trumma och dikten *Solens söner* av Anders

Polystyrene lines coloured according to the lassos the reindeer herders use at different times of year attach the centrepiece to three bodies. The bodies are bears. Their ribcages are ackjor², their fur is reindeer hide, their heads are made of glass. The three bears are en route somewhere, but where?

There are many stories and myths about bears in Sami culture. The best-known is that of a woman banished into the woods by her three wicked brothers. In the woods, she stumbles into a den and falls in love with the bear who lives there. They marry and have a son. When the bear grows old, he allows his wife's brothers to kill him. First, he kills the two elder and meanest brothers, before allowing the youngest to extinguish his life. In the story, the bear has a ring attached to its forehead.³ The ring became a symbol connected with bear hunting: the women were first to observe the returning hunters through a ring, otherwise the bear folk might seek revenge.

The circle and ring are a recurring feature in Sami culture: it is the base of their tipi-like ghoati shelters, the shape of the reindeer enclosure and the shaman's drum. The circle motif of the flag is inspired by the drum and the poem *Sons of*

Jakt och begravning av björn. Ossian Elgströms tolkning av ritualerna förknippade med jakten, dödandet och ätandet av björnar bland samerna. Berättelsen börjar längst upp till vänster och slutar längst ner till höger. Originalet finns på Norrbottens museum i Luleå. The hunt and burial of a bear. Ossian Elgström's interpretation of the rituals associated with the hunt, killing and consumption of bears among the Sami. The story begins in the upper left and ends in the lower right. The original is held at Norrbottens Museum in Luleå, Sweden.

Fjellner (1795–1876). Den blå halvcirkeln är månen, den röda halvcirkeln är solen och helheten är andligheten.

Likt planeten Tellus, så cirkulerar också den europeiska brunbjörnens liv kring solen. Han går i ide på hösten, då mörkret och kylan rullar in över det norra halvklotet, för att återigen vakna då solen lyser starkare och dagarna blir längre. I den samiska kulturen hade *han som sover* religiösa innebördar. Efter det att en björn slagits, var det viktigt att ta hand om honom på ett respektfullt sätt. Björnen begravdes under ceremoniella omständigheter, där benen utplacerades i anatomsiskt korrekt ordning, så att han kunde återuppstå och återigen jagas.⁴ Han är en budbärare mellan människorna och gudarna, och rör sig mellan de olika världarna i en evig cirkulation.⁵ Björnen representerar återfödelsen på en årlig basis och en tur- och returbiljett in i evigheten.

Här möter vi de tre björnarna precis då de ska ge sig av. Med sig har de allt man kan tänkas behöva: organ, magiska amulettar, verktyg och andra saker. Kanske är de på väg att gå i ide, kanske är de på väg till nästa värld. Vi vet inte riktigt vilka de är, eller vart de är på väg. Men tänk om björnen är solen, och solen är björnen?

the Sun by Anders Fjellner (1795–1876). The blue semicircle is the moon, the red semicircle the sun, and together they are spirituality.

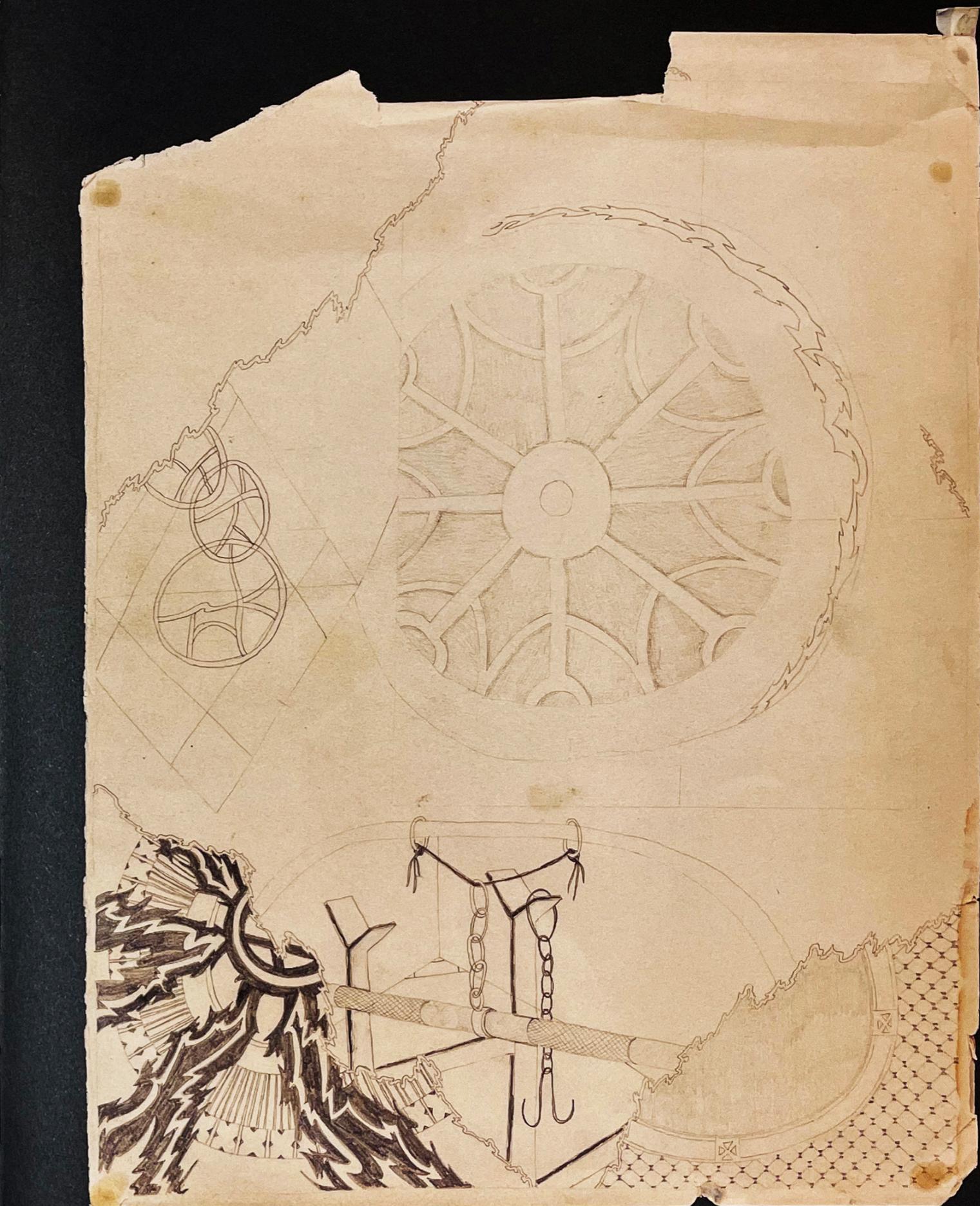
Like the planet Tellus, the Eurasian brown bear's life also revolves around the sun. He goes into hibernation in the autumn, when the cold and darkness roll in across the Northern Hemisphere, to wake once again when the sun grows stronger and the days longer. In the Sami culture *the one who sleeps* had religious connotations. After a bear was struck, it was important to take care of him in a respectful way. The bear was buried ceremoniously, with the bones placed in the anatomically correct order so that he could be resurrected and hunt once again.⁴ He is a messenger between humans and the gods, and he moves between the worlds in an eternal cycle.⁵ The bear represents annual rebirth and a return ticket into the eternal.

Here, we meet the three bears just as they are about to go somewhere. They have everything they could possibly need: organs, magic amulets, tools and other things. Perhaps they are heading into hibernation, perhaps they are bound for the next world. We do not really know who they are, or where they are heading. But what if the bear is the sun, and the sun is the bear?

⁴
Kristna missionärer skrev redan på 1600- och 1700-talen om björngravar och under 1900-talet började det göras arkeologiska utgrävningar. De flesta björngravar i Sverige tros härstamma från 1700-talet, men i Norge har man hittat en gravplats från 300-talet.

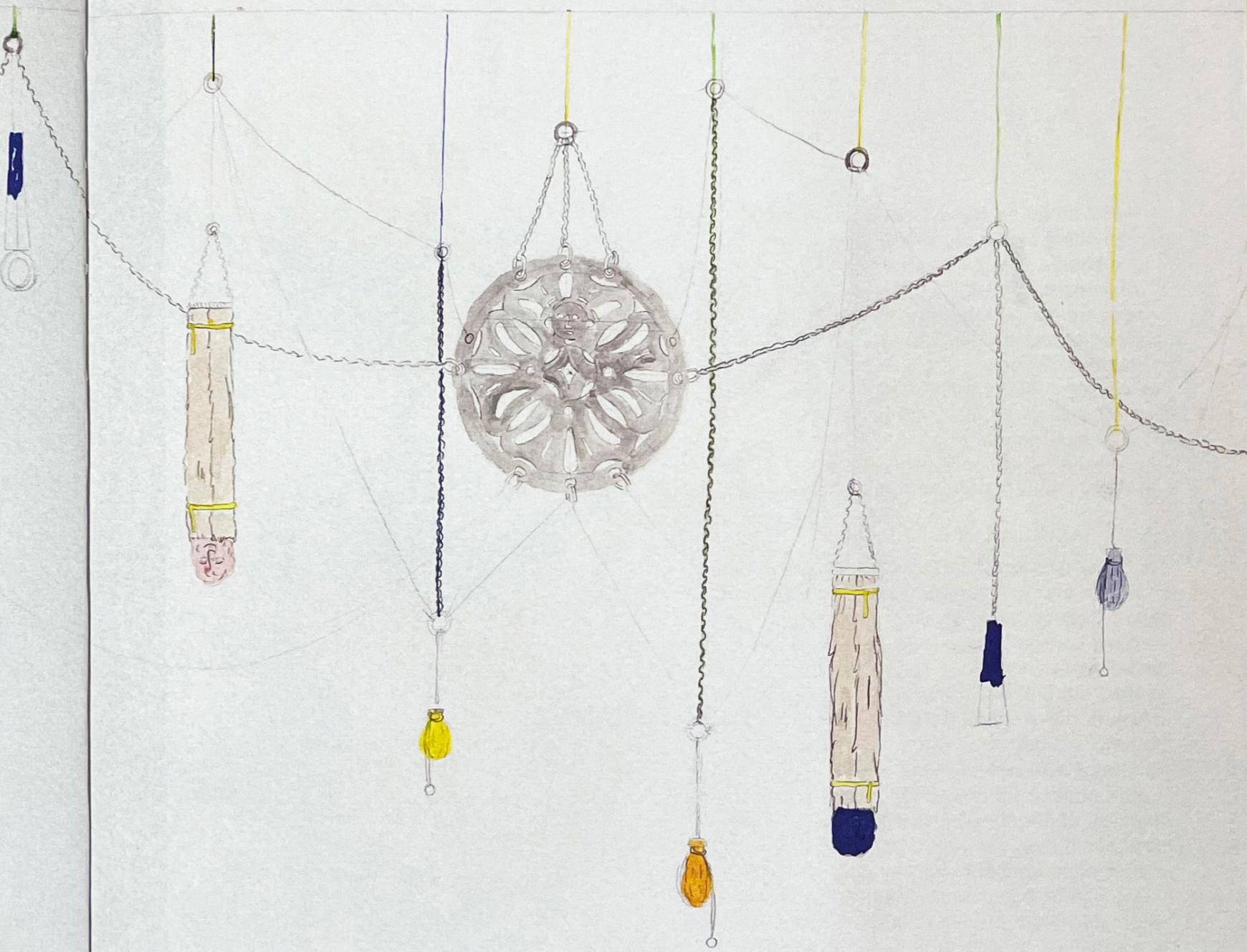
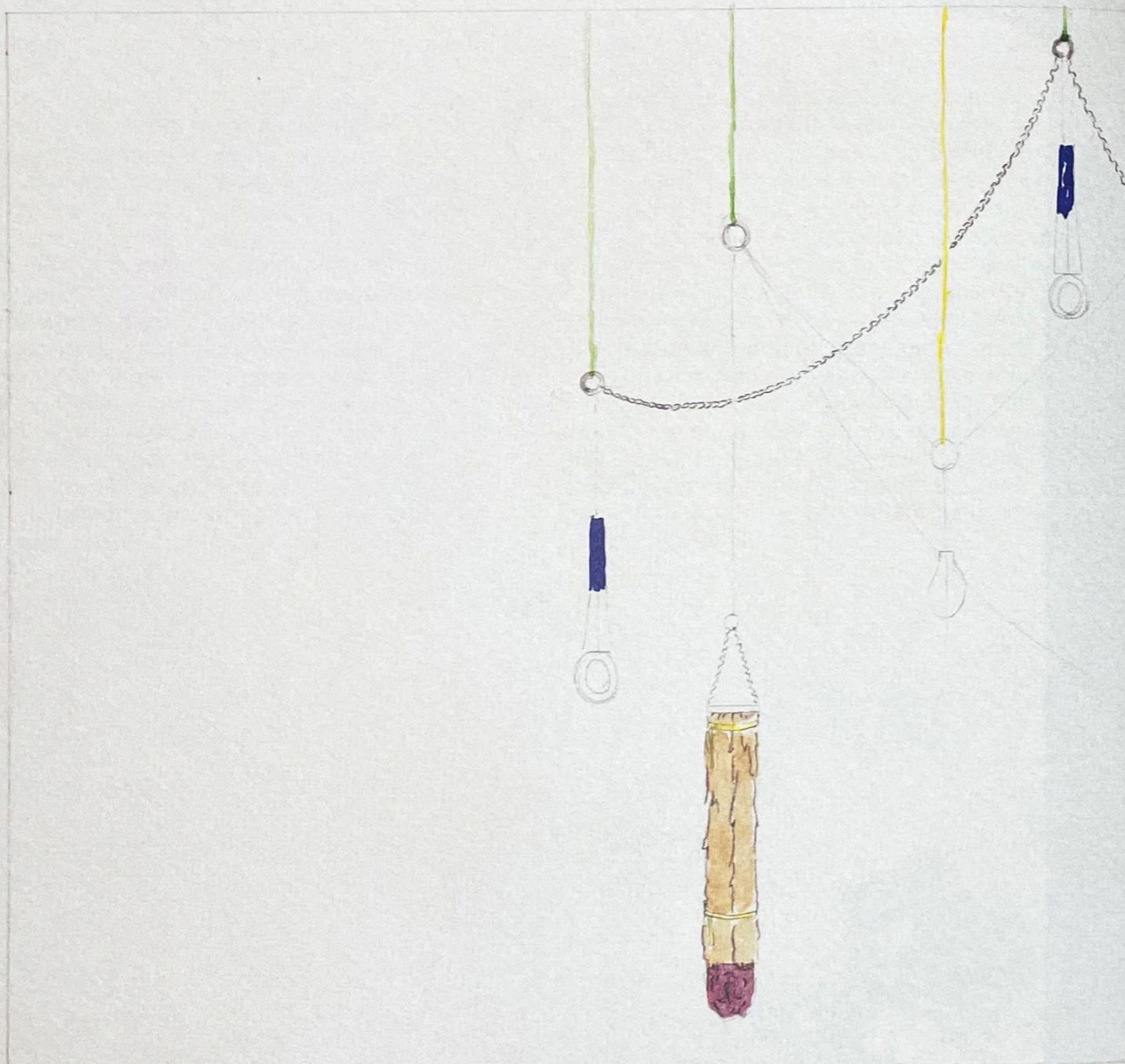
Christian missionaries wrote about the bear graves as long ago as the seventeenth and eighteenth centuries, and in the twentieth century architectural excavations started. Most bear graves in Sweden are thought to date from the 1700s, but in Norway a grave from the fourth century has been unearthed.

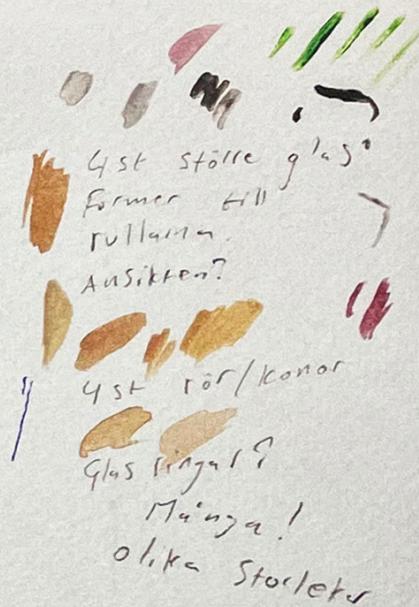
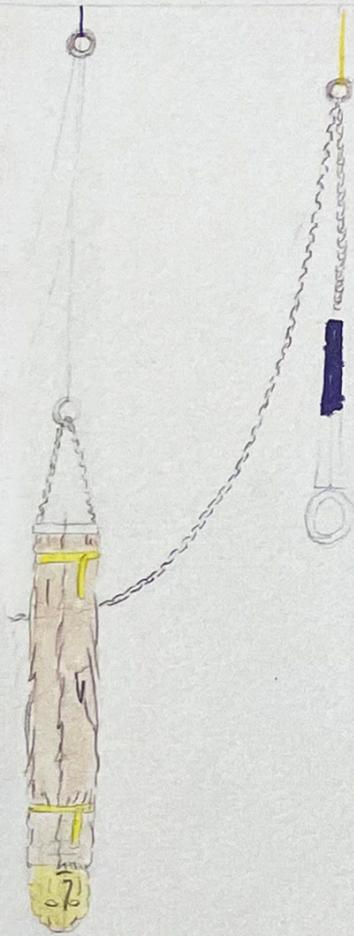
⁵
Viktoria Eriksson, *Samiska björngravar och dess återspeglings av relationen mellan människa och djur*, bachelor thesis at Uppsala University, available from www.diva-portal.org [2021-09-06]

Tänk om björnen är solen

Solen
Björnen bero
solensystem

Guldtopaz
som tärslivias

